‘Stewart is een schrijver en zijn eerste loyaliteit ligt bij zijn lezers. De meesten van hen zullen zijn wanhoop delen over de kleine middelmatigen die de moderne politiek domineren. Bijna allemaal zullen ze de venijnigheid, excentriciteit, geestigheid en intelligentie van het boek waarderen.’

THE TIMES POLITIEK BOEK VAN HET JAAR

‘Zelden is het leven van een minister zo gedetailleerd en met zo veel literaire flair beschreven... Dit boek is een essentieel documentatiewerk: Orwell in de kolenmijn, Swift over religieuze overdaad. We moeten dankbaar zijn dat het is geschreven en dat Stewart nooit is opgehouden interessant te zijn.’

THE GUARDIAN

‘Een ongenadig en briljant portret... De leugens, incompetentie en het verraad die hij beschrijft zijn allemaal zo overduidelijk dat het boek aan slimme jonge mensen zou moeten worden gegeven om hen van alle resterende illusies te ontdoen voordat ze hun naam op een stembiljet zetten.’

THE ATLANTIC

Rory Stewart

Op het scherpst van de snede

POLITIEK VAN BINNENUIT

Vertaald door Mario Molegraaf

2024 Prometheus Amsterdam

Aan Shoshana

Oorspronkelijke titel *Politics On the Edge*
© 2024 Rory Stewart
© 2024 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Mario Molegraaf
Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio naar een ontwerp van Matt Broughton
Omslagbeeld Phil Rigby/CN Magazines
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
wwww.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5566 7

Me debeo quid ego nunc interiora nostra et recondita consilia sermonesque arcanos eruam, ut repentinis nuntiis ad praesentia et inminentia pericula evocatus tuis consiliis conservatus sim, ut neque audacius experiri casus temere passa sis, et modestiora cogitanti fida receptacula pararis.
Uit 'Laudatio Turiae', eerste eeuw v.Chr.

(Waarom moet ik nu al onze meest intieme gedachten onthullen, onze geheime plannen en persoonlijke gesprekken, terwijl ik alleen door jouw goede inzicht werd gered toen een onverwacht bericht me in regelrecht gevaar bracht, terwijl je me niet roekeloos het lot liet tarten door een nog riskantere stap te zetten, maar me juist een bescheidener en veilig onderkomen bood om na te denken.)

Aantekening van de auteur

Feiten, verhalen, vooroordelen

Veel collega's zullen boos zijn over wat ik heb willen opnemen. En met recht. In alle beroepsgroepen verwachten collega's dat je discreet bent over hun ervaringen op de werkplek. MP's zijn vaak trots op hun prestaties in de regering en hun rol in het Parlement, en velen zullen gekwetst zijn dat ik dingen heb bekritiseerd die voor hen heel belangrijk waren. Sommigen zullen vinden dat ik oneerlijk, verbitterd en ondankbaar ben.

Waarop ik alleen kan zeggen dat onze regering en het Parlement, waarover je met enig recht kon zeggen dat ze de beste ter wereld waren, tegenwoordig in een beschamende staat verkeren. En dat komt deels doordat andere insiders – omdat ze zich zorgen maken over hun vriendschappen, hun reputatie en hun toekomstige carrière, of gewoon omdat ze tactvoller zijn dan ikzelf – het vreselijke verval ervan blijven verhullen. Regeren van, door en voor het volk moet op de juiste manier aan het publieke oog worden getoond.

Van medewerkers van inlichtingendiensten en speciale militaire eenheden heb ik de identiteit en bijzonderheden van hun acties afgeschermd. Ik heb de namen van lagere ambtenaren niet vermeld wanneer het verhaal niet goed voor hen uitvalt – ze moeten vertrouwelijk advies kunnen geven aan ministers zonder zich zorgen te maken over hun reputatie. Ik heb veel backbenchers anoniem gelaten, omdat hun verhalen volgens mij problemen van het parlementaire leven kunnen verhelderen zonder dat een persoon hoeft te worden veroordeeld. Ik heb ook de namen van sommige MP's verzwegen die ik bewonderde en die mij enorm hebben geholpen, omdat door mij worden geprezen misschien slecht is voor hun toekomstige carrière. Maar ik heb wel de mensen uit het openbare leven genoemd die volgens mij voldoende status hadden om verantwoordelijkheid te dragen. En in het algemeen heb ik, wan-

neer tussen discretie en eerlijkheid moest worden gekozen, voor het laatste gekozen.

Er zullen fouten in dit relaas staan. Dit boek is deels gebaseerd op mijn dagboekaantekeningen, die werden vergeleken met documenten, mails, WhatsAppberichten, persberichten, de verslagen en video-opnames van wat in het Lagerhuis gebeurde, en herinneringen van en interviews met anderen. Met deze hulpmiddelen heb ik geprobeerd mijn herinneringen aan gebeurtenissen te staven. Maar toch berusten veel beschrijvingen op mijn vermogen me woorden en voorvallen goed te herinneren. Ik heb geprobeerd eerlijk te zijn over mijn eigen ijdelheid, ambities en mislukkingen, maar het zal me vaak niet zijn gelukt over mezelf te oordelen zoals ik anderen beoordeel. Maar ik zie geen kans volledig de risico's te vermijden van het eigen geheugen bij het reconstrueren van tien jaar leven. Het alternatief zou nietszeggendheid, wegduiken of zwijgen zijn. Ik mag misschien niet altijd de waarheid hebben opgeschreven, ik heb niets geschreven waarvan ik weet dat het onwaar is.

Dit is een heel beknopte versie van mijn ervaring. De eerste versie van dit boek was 220.000 woorden lang en besloeg toch slechts een fractie van de gebeurtenissen tussen 2010 en 2019. Ik heb inmiddels de helft van die stof helemaal geschrapt. Iedereen die geïnteresseerd is in mijn rol als backbencher in Libië of de campagne voor gemeenschapsziekenhuizen, mijn toespraken in het Lagerhuis en elders, mijn discussies als minister over Jemenbeleid en natuurontwikkeling, mijn strijd met de regering over covidbeleid, of mijn campagne als onafhankelijke om burgemeester van Londen te worden, zou het ongepubliceerde concept te pakken moeten krijgen. Want die verhalen staan er niet meer in. Net zomin als mijn gedetailleerde pogingen om Boris Johnson te analyseren, populisme, de hoop op het centrum, of de plaats van ethiek in politiek.

Ik verliet de politiek met een diepe liefde voor mijn kiesdistrict, respect en bewondering voor de intelligentie, competentie, verbeeldingskracht en moed van veel van mijn collega's, en bestendige vriendschappen. Maar mijn uiteindelijke gevoel is schaamte. En mijn spijt betreft vaak niet dat ik zo open ben, maar dat ik in mijn veroordeling niet sterker kan zijn.

Proloog

We zitten op instabiele, crèmekleurige leren barkrukken, in een flauwe bocht gerangschikt. 'Onze volgende premier' staat op de vloer gedrukt. Er is geen live publiek – en daarvoor ook geen ruimte op dit kleine studiopodium. Maar er is een muur met een gigantisch scherm waarop burgers zullen verschijnen. 'Vijf mannen. Eén baan,' zegt presentatrice Emily Maitlis tegen een van de camera's. Ze is gekleed in purper. 'Hun antwoorden van vanavond zullen helpen te bepalen wie uw volgende premier wordt.' Het is 18 juni 2019. Een van ons zal op 24 juli premier worden.

'Ik hoop,' mompelt Boris Johnson terwijl hij in zijn stoel neerstrijkt, 'dat dit niet alleen over Brexit gaat.'

'Nee,' zegt de presentatrice geruststellend, 'we houden het Brexitgedeelte kort.'

'Wacht even,' interrumpeer ik van de andere kant van de ruimte, 'ik hoop dat we het volop over Brexit gaan hebben.'

'Maak je geen zorgen, Rory, dat wordt vast genoeg, denk ik.'

Achter ons flikkeren fragmentarische beelden van Downing Street 10, met kubistische kijkjes op Parlement en Big Ben, door vreemd gevormde ramen. We zijn live. Eén camera is strak ingezoomd. Een andere laat ons allemaal zien: we lijken zo, met onze benen knus over de voetsteun van de barkrukken, petieterige nachtclubzangers. De camera's laten niet zien hoe gemakkelijk we kunnen vallen.

Omdat de camera beurtelings een paar lange seconden op ieder van ons zal zijn gericht, hebben we een uitdrukking moeten kiezen om aan vast te houden. Jeremy Hunt, de minister van Buitenlandse Zaken – tien centimeter langer dan de overigen en de enige die knap genoeg oogt om voor een Amerikaanse politicus door te gaan –, heeft blijkbaar geopteerd voor nobele vastberadenheid. Misschien de houding waarvoor zijn vader de admiraal koos

op het halfdek. Michael Gove, de minister van Milieu, twee krukken rechts van mij – mogelijk de slimste van ons en zeker de meest overdreven beleefde, van de rechtervleugel –, heeft één kant van zijn mond in een grijns omhooggetrokken, waardoor hij een leraar van een gymnasium lijkt die te maken krijgt met een komische fout in de les Latijn. Sajid Javid, de minister van Binnenlandse Zaken, de sympathiekste van ons, heeft zijn handen prachtig op zijn schoot gevouwen en straalt meditatieve sereniteit uit. Ik houd mijn ogen dicht. En Boris Johnson – altijd goed voor de rake slotzin – wekt de indruk een beroemdheid te zijn die zich schrap zet voor een taart in het gezicht.

Meer beelden tuimelen over het gigantische scherm: demonstranten met beschilderde gezichten, jonge vrouwen in boerka's, de kat van Downing Street, en ten slotte twaalf gezichten – blijkbaar de mensen die wachten om vragen te stellen. Een van de vrouwen lijkt boos te zijn, de imam, met zijn gebedsmuts, alleen afkeurend. Terwijl Emily zich een weg baant door haar lange introductie, blijft onze uitdrukking bevroren – de camera's bewegen heen en weer om na te gaan of we nog steeds op wassen beelden lijken.

Uiteindelijk verschijnt een groot, vriendelijk gezicht met een gehoorapparaat en een grijs flanellen overhemd op het scherm en wordt voorgesteld als 'Lee uit Norwich'. Terwijl we naar hem staren om te proberen de precieze textuur van zijn politieke loyaliteiten te bepalen, staart hij terug naar vijf mannen van middelbare leeftijd met donkere pakken en witte overhemden, van wie er vier in Oxford zijn afgestudeerd en die allemaal Conservatieve Kabinetsministers zijn geweest. Het is misschien lastig de verschillen tussen ons te zien.

Maar we wijken meer af dan het lijkt. Twee van ons zijn buiten het Verenigd Koninkrijk geboren. Een van ons koos ervoor te wonen en te werken in Japan, een andere in Singapore, een derde in Afghanistan, een vierde in Brussel. Alles bij elkaar spreken we meer dan twaalf talen. Een van ons werd als kind geadopteerd, een andere zag hoe zijn moeder door zijn vader werd geslagen, de broer van een derde pleegde onlangs zelfmoord.

'Mijn vraag aan jullie allemaal is,' zegt Lee, 'kun je garanderen dat je je Brexitplan voor 31 oktober door het parlement krijgt?'

Ik huiver. Boris Johnson leunt kalmpjes naar voren op zijn kruk om hem gerust te stellen.

De taak waarmee de winnaar van deze wedstrijd te maken krijgt, is van groot belang. We krijgen over vijf weken de verantwoordelijkheid voor de

op vier na grootste economie van de wereld, en voor een bevolking die groter is dan die van het Romeinse Rijk op het hoogtepunt. We zullen meer levens besturen dan Julius Caesar, en in veel meer dimensies van die levens doordringen. Want dit is niet Rome bij de geboorte van Christus, dit is Groot-Brittannië aan het begin van de eenentwintigste eeuw, waar de staat zich met vrijwel alles bemoeit. Meer dan de helft van de bevolking krijgt enige vorm van staatsuitkering van de regering. Voor 10 miljoen gezinnen zijn de uitkeringen meer dan de helft van hun inkomen. De rest rekent op de staat voor het redden van je leven, hulp als je ziek wordt en het functioneren van de riolen. Onze waarden en instincten als premiers zullen bepalen hoe vrij, hoe gelijk of hoe welvarend onze samenleving wordt. We zullen over een begroting gaan van bijna 1 biljoen pond per jaar, het leger en de politie sturen bij heel de dwingende rol van de staat. Nog altijd is het met grote voorsprong een van de machtigste banen ter wereld. Problemen met de macht doen ertoe.

Maar tegelijk gaat het niet om Amerika. Groot-Brittannië verbouwt slechts de helft van het voedsel dat we eten, produceert niet eens de helft van de energie die we verbruiken. Rusland en Oekraïne helpen ons gevoed en warm te blijven. We zijn afhankelijk van Taiwan voor 90 procent van onze geavanceerde halfgeleiderchips en 50 procent van onze normale halfgeleiderchips, en van China voor onze kleding, onze laptops en de meeste zeldzame aardmetalen waarvan onze apparaten afhankelijk zijn. We hebben schulden en lenen méér. Een enkele misstap zou bijna van de ene dag op de andere onze munt kunnen vernietigen, de obligatiemarkt wegvagen, inflatie aanwakkeren, en een groot deel van ons land naar de rand van het bankroet drijven. En dan hebben het nog niet over de dreiging die uitgaat van een kleine vuile bom in Londen, of een nieuwe pandemie.

Het is ook geen 2005 meer. Het is 2019. We hebben de vernederingen van Irak en Afghanistan, de financiële crisis en de Arabische Lente meegemaakt. Populisme raast over Europa, Azië, de Verenigde Staten en Latijns-Amerika. Er zijn drie jaar verstreken sinds Groot-Brittannië voor Brexit stemde. Het Parlement heeft elke deal met Europa verworpen, en er bestaat geen consensus over wat we aan moeten met onze economie of de veiligheid in Noord-Ierland. We zitten gevangen in de starheid en oppervlakkigheid van onze politieke partijen, de vele zwakheden van ons ambtenarenapparaat en het gebrek aan ernst in onze politieke cultuur. We zijn trapezekunstenaars, die

naar steuntjes rekken, op roestige toestellen boven fatale diepten. Je valt voor je het weet.

Ik vertrouw het geen van de andere vier mannen op middelbare leeftijd, die op barkrukken op die spiegelende vloer wankelen, toe om premier te worden. En ik vertrouw het mezelf ook niet toe. Ik doe mee omdat ik vind dat het land in crisis verkeert en ik geloof een meer werkbare Brexit te kunnen smeden, en kan vechten voor realisme en mededogen in het politieke midden van een land dat pijnlijk is verdeeld. Maar ik acht mijn hersenen, of die van een van de anderen, niet geschikt voor ons historisch moment. Door ons bestaan als politici zijn onze synapsen opnieuw bedraad, even ingrijpend als de hippocampus van Londense taxichauffeurs groter is geworden door het bestuderen van de straten van Londen. In ons geval heeft zich door het vak geen uitgebreid geheugencentrum ontwikkeld, maar een vermogen voor sluiproutes en bochtige ontwijkingen. Onze hersenen zijn als de telefoons in onze zak geworden: knipperende, prikkelende, kruiperige, insinuerende machines, allergisch voor diepte en ernst, die ons elk moment van de dag afleiden van plicht, vrienden, familie en slaap.

We hebben allemaal een groep bewonderaars, die het bijna ondenkbaar achten dat iemand Sajid, Jeremy, Michael of Rory niet precies de man vindt die het land nodig heeft, en ze geloven dat we allemaal kunnen winnen. Zo wijst de laatste opiniepeiling erop dat ik de populairste kandidaat ben bij de bevolking als geheel – en, zo redeneert men, de meeste kans maak om verkiezingen te winnen. Maar Sajids eigen peilingen suggereren dat hij vooropgaat bij jongeren en minderheden. Michaels focusgroepen suggereren dat hij het moet worden, omdat hij drie jaar eerder de vurigste voorstander van Brexit was. Jeremy heeft op één na het grootste aantal aanhangers onder MP's. Volgens de laatste weddenschappen ben ik op één na de grootste favoriet voor de winst, vóór Jeremy, Michael en Sajid, maar een week eerder waren de verhoudingen andersom. En Boris – tja, Boris – is veruit het populairst: zowel bij de MP's als bij de meer dan 100.000 leden van de Conservatieve Partij, die zullen kiezen tussen de laatste twee.

Deze leden van de Conservatieve Partij hebben niet met ons samengewerkt. Ze hebben slechts een vaag idee van de tientallen ministeriële rollen die aan ons allemaal bij herschikkingen zijn toebedeeld, en wat ze weten is gefilterd door tv-producenten, gepresenteerd door kranten en gepromoot via de verborgen algoritmes van Twitter en Facebook. Machiavelli kan niet de

eerste zijn geweest die inzag dat het publiek het échte gedrag van de politicus achter de paleisdeuren niet kan zien. Het publiek ziet de schijn die iemand anders verkiest te delen. Maar misschien kan het de partijleden niet schelen hoeveel ze weten van onze werkelijk prestaties. In elk geval hebben sommigen genoeg van politici die pretenderen het beter te weten, en zouden ze graag een van ons als een handgranaat naar het hele systeem gooien.

DEEL EEN

1

Ineens tot leven gekomen
(2003-2009)

Mijn reis richting binnenlandse politiek begon in Irak. Later realiseerde ik me hoeveel van de mensen met wie ik in verschillende delen van de wereld had samengewerkt een vergelijkbare reis wilden maken. Een man die politiek adviseur was geweest van een gouverneur in Afghanistan, een officier die schreef over de stammen in Helmand, een VN-medewerker die gespecialiseerd was in de Sahel en iemand uit Myanmar die was gespecialiseerd in conflictoplossing benaderden mij allemaal voor advies hoe ze lid konden worden van het Britse Parlement. Maar dat was veel later. Indertijd leek mijn reis een stuk ongewoner.

Ik was in 1991 voor het eerst in overheidsdienst gekomen als achttienjarige Schotse infanterieofficier voor korte duur. Ik was als Brits diplomaat in Indonesië geweest voor de val van president Soeharto in 1998, had een rol gespeeld in de internationale interventies in Bosnië, Kosovo en Afghanistan, en had anderhalf jaar, vijftig tot zestig kilometer per dag, door Iran, Afghanistan, Pakistan, India en Nepal gelopen. Mijn vroege carrière speelde zich af in een wereld die snel minder gewelddadig en minder arm leek te worden, en waar het zelfs mogelijk leek 'armoede tot het verleden te laten behoren'.

Toen de VS en het VK in 2003 Irak binnenvielen, werd ik benoemd in een Iraakse provincie, waar ik aanvankelijk als waarnemend gouverneur werkzaam was. Ons geld leek onuitputtelijk – in mijn geval kwam het aan in vacuümverpakte bakstenen van een miljoen dollar aan biljetten, die ik zonder controle kon uitgeven. Als de toestand vervelend werd, stonden 100.000 manschappen en AC-130 Spectre-gevechtsvliegtuigen klaar om ons te ondersteunen.

Toen ik naar Irak ging, steunde ik de oorlog met het argument dat wij op z'n minst een betere samenleving konden voortbrengen dan die van Saddam

Hoessein. Dat was een van de grootste fouten in mijn leven. We probeerden programma's op te leggen die waren bedacht door denktanks in Washington en opgewarmd in paleizen met airco in Bagdad – een nieuw belastingstelsel naar het voorbeeld van Hongkong, een stelsel van ministers geleend van Singapore en vrijhavens gemodelleerd naar Dubai. Maar we deden het uiteindelijk door met wapens te dreigen. En ons geld, abstracte jargon en optimistische taaltje konden niet verhullen hoe een hekel Irakezen aan ons hadden, hoezeer we faalden, en hoe vernederend en onterend ons werk was geworden. Onze missie was een groteske satire op elk liberaal streven naar vrede, groei en democratie.

Het opvallendst was niet het falen, maar het falen ons falen te erkennen. Politici, 'experts' op het gebied van Irak en het onderdrukken van opstanden, en allerlei liberale pleitbezorgers voor het opbouwen van een staat bleven volhouden dat het werkte – of als dat niet zo was, kwam dat eenvoudig omdat het niet 'goed gebeurde': dat het met een nieuw team met een nieuwe strategie wel goed zou komen. Het hysterische optimisme op de hoogste niveaus werd overschaduwd door het diepste cynisme ter plaatse. Te vaak werden ik en mijn collega's, zowel burgers als militairen, aangemoedigd om precieze en eerlijke verhalen over ons falen in te slikken, en juist door te gaan met waardeloze en extravagante projecten bedoeld om aan de vermeende voorkeuren van onze politieke meesters tegemoet te komen.

Ik heb deze paradoxen meegemaakt als een relatief hoge ambtenaar in de bezettingsregering. Aan de ene kant besefte ik dat iemand zoals ik nooit een Iraakse provincie had mogen besturen. Aan de andere kant raakte ik totaal ondergedompeld in het werk. Overdag zat ik vergaderingen voor met hoge Iraakse functionarissen, bezocht scholen die we hadden gefinancierd, en probeerde te praten met menigten die soms zwaaiden met spandoeken die tot mijn dood opriepen. 's Avonds trok ik me terug in mijn zeecontainer, die, omdat er een granaat door het dak was gekomen zonder te ontploffen, was ingepakt in een theemuts van zandzakken. De dienbladen in de eetzaal en de douche blokken leken een natuurlijk verlengstuk van het leven dat ik kende sinds mijn vader – die ook koloniaal bestuurder en Brits diplomaat was geweest – me als achtjarige vanuit ons huis in Maleisië naar een kostschool in Oxford had gestuurd. Maar de vele momenten van persoonlijke moed en inzet waarvan ik getuige was in een oord van bommen, dood en macht ver van huis, waren componenten van een onwettige bezetting.

Het duurde twee jaar voor mijn verbijstering over deze mislukkingen en hypocrisie, en mijn aandeel daarin, me uiteindelijk noopte ontslag te nemen uit overheidsdienst. Ik keerde niet terug naar Groot-Brittannië. In plaats daarvan besloot ik, die had meegedaan aan een poging Irak meer op de Verenigde Staten te laten lijken, te proberen te behouden wat uniek was aan Afghanistan. Ik verruilde de zeecontainers en vliegbases in Irak voor een fort van modder in Kaboel, en richtte een kleine liefdadigheidsinstelling op namens de Prins van Wales, die een diepe liefde voor Afghaanse kalligrafie en houtbewerking had ontwikkeld. We spanden ons in om enkele huizen in de oude stad van Kaboel te herbouwen, en mannen en vrouwen met een traditioneel ambacht te steunen.

De omgeving in het centrum van Kaboel was erger dan alles wat ik in Irak had gezien. De oude stad was na de bombardementen van tien jaar eerder niet herbouwd. Ingestorte gebouwen lagen een paar meter diep in de straat en in de lanen stroomde oliedik rioolwater. Onlangs teruggekeerde vluchtelingen, die nauwelijks meer bezaten dan een paar tinnen potten, hurkten neer achter gordijnen van ruwe dekens, over de gaten in de muren van modder gespannen. Er was geen kliniek of basisschool, de levensverwachting voor volwassenen was zevenendertig, een op de vijf kinderen stierf voor hun vijfde, en bijna iedereen was werkloos.

Toch stuitte ik, terwijl ik bukte onder de krakende lateien en de versleten trappen volgde, op kamers versierd met antieke spiralen in pleisterwerk van kalksteen, ingelegd met glinsterend glas. De binnengevels van de panden waren betimmerd met zwart geworden schermen van cederhout, waarin rozen en lelies waren gesneden. Abdul Hadi, die op straat bananen verkocht, was een meester in alle vormen van Kaboeli-houtsnijwerk en een voormalige meubelmaker van de koning. Tamim, een maker van miniaturen – die was gemarteld door de taliban toen ze zijn tekeningen vonden –, probeerde privékunstlessen te geven.

Ik begon met een lening van 40.000 pond en één medewerker – mijn chauffeur, die ik mijn 'manager logistiek' noemde. Mijn tweede medewerker – aangeduid als 'technisch hoofd' – vond honderd schoppen en kruiwagens, en binnen een dag hadden we alle werkloze mannen uit de gemeenschap in dienst genomen om afval op te ruimen. Binnen een maand hadden ze het straatniveau twee meter verlaagd. Binnen zes weken verzorgden we lessen handvaardigheid voor vrouwen en mannen. Het team restaureerde vervol-

gens meer dan honderd panden, en zette intussen een kunstinstituut, een kliniek en een basisschool op.

Het werk in belangrijke overheidsbetrekkingen – bijvoorbeeld het besturen van een Iraakse provincie met een miljoen mensen – stelde niets voor in vergelijking met het opstarten en leiden van een ngo. De Prins van Wales was betrokken en enorm behulpzaam. Maar ik deed veel verkeerd. De kliniek waar ik tegen was geweest ('het staat niet in ons strategisch plan') werd het meest succesvolle onderdeel van het hele project, met 27.000 patiënten per jaar. Twee keer kwam ik bijna zonder geld te zitten.

Maar het was het bevredigendste werk dat ik ooit had gedaan. Ik vond het leuk om met Afghanen te werken. Het werk was de antithese van de Iraakse bezetting en de utopische dromen daarbij. We werkten snel. De jonge buitenlandse vrijwilligers die kwamen helpen bij het project maakten dat ik weer verliefd werd op Groot-Brittannië en de vs. Ik bewonderde hoe hard ze werkten aan hun Dari, en in sommige gevallen ook aan Pushtu en Arabisch, hoe ze zich neerlegden bij handgranaten en bommen, hoe ze in afgelegen landelijke gebieden wandelden en soms skieden, ze boeken en planten verzamelden. Ze waren praktisch, effectief en grappig, met een ironisch gevoel voor hun eigen beperkingen, eerlijk over hun gebrek aan expertise, en gevoelig en respectvol jegens Afghanen.

De voornaamste onder hen was Shoshana, voorheen lerares exacte vakken op een middelbare school in de armste delen van New York en Boston. Zij werd mijn plaatsvervanger en, veel later, mijn vrouw. Zonder deze samenwerking tussen Afghanen en buitenlanders zou de gemeenschap zijn vertrokken. Abdul Hadi zou zijn gestorven zonder zijn vaardigheden in houtbewerking door te geven aan een nieuwe generatie, en al die gebouwen zouden zijn gesloopt en opgeruimd voor het plan van de burgemeester in Oost-Duitse stijl. Het project stemde me dus optimistisch over Afghanen en via de lens van de vrijwilligers over het Westen, en ook over mezelf.

Afghanistan zelf leek, vier jaar na 9/11 en mijn wandeling door het land, veranderd. In de hooglanden, waar ik op mijn wandeltocht in 2001-2002 had gezien hoe dorp na dorp tot de grond toe was afgebrand door de taliban, stuitte ik nu op klinieken en scholen. Meer dan een miljoen meisjes gingen voor het eerst naar school. Mobiele telefoons leken plotseling alom aanwezig. Gezondheid en levensverwachting waren stukken beter. Miljoenen Afghaanse vluchtelingen kozen ervoor naar huis terug te keren. Dit alles leek me een